HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a treia)

27 noiembrie 2014*

„Concurență — Înțelegeri — Piața transformatoarelor — Decizie prin care se constată o încălcare a articolului 81 CE și a articolului 53 din Acordul privind SEE — Afectarea comerțului dintre statele membre — Noțiunea de întreprindere — Imputabilitatea comportamentului ilicit — Prezumția exercitării efective a unei influențe decisive de către o societate-mamă asupra comportamentului filialei sale — Obligația de motivare”

În cauza T-517/09,

Alstom, cu sediul în Levallois-Perret (Franța), reprezentată de J. Derenne și de A. Müller-Rappard, avocați,

reclamantă,

împotriva

Comisiei Europene, reprezentată inițial de A. Bouquet, de N. von Lingen și de K. Mojzesowicz și ulterior de A. Bouquet, de K. Mojzesowicz și de P. Van Nuffel, în calitate de agenți,

pârâtă,

având ca obiect o cerere de anulare a Deciziei C(2009) 7601 final a Comisiei din 7 octombrie 2009 privind o procedură de aplicare a articolului 81 CE și a articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39.129 – Transformatoare),

TRIBUNALUL (Camera a treia),

compus din domnul O. Czúcz (raportor), președinte, doamna I. Labucka și domnul D. Gratsias, judecători,

grefier: doamna C. Kristensen, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 9 iulie 2012,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: franceza.

Hotărâre

Istoricul cauzei și decizia atacată

1 Sectorul vizat în speță este cel al transformatoarelor, al autotransformatoarelor și al bobinelor în derivație cu o gamă de tensiune mai mare sau egală cu 380 kV. Un transformator este o componentă electrică importantă, a cărui funcție este de a reduce sau de a majora tensiunea într-un circuit electric. Aceste transformatoare sunt vândute ca echipamente autonome sau ca parte a substațiilor electrice la cheie.

2 În perioada relevantă pentru prezentul litigiu, și anume între 9 iunie 1999 și 15 mai 2003, Alstom T&D SA își desfășura activitatea în domeniul transformatoarelor. Pe parcursul întregii perioade menționate, reclamanta, Alstom, a deținut 100 % din capitalul societății Alstom France SA (redenumită Alstom Holdings în august 1999), care, la rândul său, deținea 100 % din capitalul societății Alstom T&D.

3 După vânzarea activității de producție de transformatoare a grupului Alstom către grupul Areva, Alstom T&D a fost transferată, în anul 2004, grupului Areva, controlat de Areva SA, iar ulterior a fost redenumită Areva T&D SA.

4 La 8 august 2007 și la 18 martie 2008, Comisia Comunităților Europene a adresat solicitări de informații reclamantei, la care aceasta din urmă a răspuns la 7 septembrie 2007 și, respectiv, la 28 februarie 2008.

5 La 30 septembrie 2008, Comisia a decis declanșarea unei proceduri privind piața transformatoarelor împotriva destinatarilor deciziei atacate.

6 Comunicarea privind obiecțiunile a fost adoptată la 20 noiembrie 2008. Reclamanta a răspuns la aceasta la 20 ianuarie 2009. Audierea a avut loc la 17 februarie 2009.

7 La 7 octombrie 2009, Comisia a adoptat Decizia C(2009) 7601 final privind o procedură de aplicare a articolului 81 CE și a articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39.129 – Transformatoare) (denumită în continuare „decizia atacată”), în care a constatat că Areva T&D și reclamanta încălcaseră dispozițiile articolului 81 CE și ale articolului 53 din Acordul privind Spațiul Economic European (denumit în continuare „Acordul privind SEE”) și a impus reclamantei o amendă de 16,5 milioane de euro, la plata căreia Areva T&D a fost obligată în solidar în limita sumei de 13,53 milioane de euro.

8 În decizia atacată, Comisia a constatat că Areva T&D participase, cel puțin în perioada cuprinsă între 9 iunie 1999 și 15 mai 2003, la un „gentlemen’s agreement (GA)”, o înțelegere ilicită care acoperea întreg teritoriul Spațiului Economic European (SEE), care a constat într-un acord încheiat verbal între producătorii de transformatoare europeni și japonezi și care a avut drept obiect respectarea reciprocă a piețelor locale și neefectuarea de vânzări pe aceste piețe.

9 În ceea ce privește organizarea acestui gentlemen’s agreement, Comisia a reținut faptul că întreprinderile care au participat la acesta erau împărțite în două grupuri, unul european și altul japonez, că fiecare grup trebuia să numească o întreprindere-secretar și că, pe întreaga durată a comiterii încălcării, grupul Siemens a îndeplinit funcția de secretar al grupului european, iar Hitachi, al celui japonez. De asemenea, Comisia a constatat că acordul de împărțire a pieței fusese completat cu un acord care viza notificarea cererilor de ofertă (proiecte) care proveneau de pe teritoriul celuilalt grup și că aceste proiecte trebuiau notificate secretarului celuilalt grup în scopul reatribuirii lor.

10 Decizia atacată vizează piața transformatoarelor, vândute ca echipamente autonome sau incluse în proiecte la cheie, cu excluderea celor vândute ca parte a substațiilor electrice pe bază de instalații de comutație cu izolație în gaz, care au făcut deja obiectul Deciziei C(2006) 6762 final a Comisiei din

24 ianuarie 2007 privind o procedură în temeiul articolului 81 [CE] și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/38.899 – Instalații de comutație cu izolație în gaz) (rezumat publicat în JO 2008, C 5, p. 7).

11 La punctul 5.5 din decizia atacată, în considerentele (171)-(174), Comisia a reținut că gentlemen's agreementul a avut un efect asupra comerțului dintre statele membre și dintre părțile contractante ale Acordului privind SEE.

12 La punctul 6 din decizia atacată, în considerentele (183)-(205), Comisia a constatat că reclamanta și Areva T&D, denumită în acel moment Alstom T&D, erau responsabile în mod solidar și indivizibil pentru încălcarea comisă în perioada cuprinsă între 9 iunie 1999 și 25 martie 2003. În acest context, Comisia a constatat, pe de o parte, că, având în vedere faptul că reclamanta era proprietară în proporție de 100 % a Areva T&D, denumită în acel moment Alstom T&D, se putea prezuma că reclamanta a exercitat o influență decisivă asupra comportamentului Areva T&D și, pe de altă parte, că reclamanta nu a prezentat argumente care să răstoarne această prezumție.

13 Diferența dintre cuantumul amenzii impuse reclamantei și cuantumul celei impuse Areva T&D se explică prin faptul că Comisia a redus amenda Areva T&D cu 18 % pentru cooperarea efectivă a acesteia în afara domeniului de aplicare al Comunicării Comisiei privind imunitatea la amenzi și reducerea cuantumului acestora în cauzele referitoare la înțelegeri (JO 2002, C 45, p. 3).

14 Comisia a notificat decizia atacată reclamantei prin scrisoarea datată 8 octombrie 2009 și primită la 9 octombrie 2009.

Procedura și concluziile părților

15 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 21 decembrie 2009, reclamanta a introdus prezenta acțiune.

16 Reclamanta solicită Tribunalului:

— anularea deciziei atacate;

— anularea scrisorii contabilului din 10 decembrie 2009;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

17 Pe de o parte, Comisia a depus un memoriu în apărare, înregistrat la grefa Tribunalului la 19 aprilie 2010, în care solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii în anularea deciziei atacate;

— obligarea reclamantei la plata cheltuielilor de judecată.

18 Pe de altă parte, Comisia a ridicat o excepție de inadmisibilitate privind cererea în anularea scrisorii contabilului, înregistrată la grefa Tribunalului la 19 aprilie 2010. Prin intermediul excepției de inadmisibilitate, Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii în anularea scrisorii contabilului ca vădit inadmisibilă;

— cu titlu subsidiar, constatarea faptului că nu mai este necesară pronunțarea asupra fondului;

— în orice caz:

— obligarea reclamantei la plata cheltuielilor de judecată;

— cu titlu subsidiar, obligarea fiecărei părți la suportarea propriilor cheltuieli de judecată.

19 Prin memoriul înregistrat la grefa Tribunalului la 18 iunie 2010, reclamanta și-a prezentat observațiile scrise cu privire la excepția de inadmisibilitate. Reclamanta solicită pe această cale Tribunalului:

— respingerea excepției de inadmisibilitate și invitarea Comisiei să își prezinte apărarea pe fond;

— cu titlu subsidiar, conexarea analizei admisibilității cu fondul cauzei și invitarea Comisiei să își prezinte apărarea pe fond;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

20 La 24 octombrie 2011, cauza a fost reatribuită unui alt judecător raportor, care face parte din Camera a treia.

21 Prin Ordonanța din 24 aprilie 2012, Alstom/Comisia, nepublicată în Repertoriu, Tribunalul (Camera a treia) a decis că nu mai este necesar să se pronunțe asupra fondului cererii de anulare a scrisorii contabilului și că amână pronunțarea cu privire la cheltuielile de judecată.

22 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a treia) a decis să solicite părților să răspundă la întrebări în cadrul măsurilor de organizare a procedurii în sensul articolului 64 din Regulamentul de procedură, solicitare la care părțile au dat curs în termenul acordat, și să deschidă procedura orală.

23 Pledoariile părților și răspunsurile acestora la întrebările adresate de Tribunal au fost ascultate în ședința din 9 iulie 2012.

24 Având în vedere legăturile dintre prezenta cauză și cauza T-521/09, Alstom Grid/Comisia, Tribunalul a decis să pronunțe hotărârile în cele două cauze în același timp. În cauza T-521/09, Alstom Grid/Comisia, Tribunalul a suspendat procedura până la pronunțarea hotărârii Curții prin care s-a finalizat judecata în cauza C-231/11 P, Comisia/Siemens Österreich și alții, și anume la 10 aprilie 2014.

În drept

25 Acțiunea în anularea deciziei atacate este întemeiată pe trei motive. Primul motiv vizează o încălcare a normelor de drept care reglementează sancționarea în mod indivizibil și solidar a celor două societăți. Acest motiv cuprinde două aspecte, întemeiate, în primul rând, pe o încălcare a jurisprudenței aplicabile răspunderii indivizibile și solidare și, în al doilea rând, pe o încălcare a principiului general al individualității și personalității pedepselor ca urmare a unei solidarități greșit fondate. Al doilea motiv este întemeiat pe o încălcare a obligației de motivare. El cuprinde trei aspecte, întemeiate, în primul rând, pe o motivare insuficientă în ceea ce privește afectarea comerțului dintre statele membre și dintre părțile contractante ale Acordului privind SEE, în al doilea rând, pe o lipsă a motivării în ceea ce privește concluzia Comisiei potrivit căreia reclamanta nu a răsturnat prezumția de răspundere pentru comportamentul filialei sale și, în al treilea rând, pe o motivare contradictorie în ceea ce privește răspunderea cumulată a reclamantei și a filialei sale. Al treilea motiv este întemeiat pe o încălcare a articolului 81 CE în ceea ce privește regulile referitoare la posibilitatea de a imputa societăților-mamă încălcările comise de filialele lor.

26 Tribunalul consideră că trebuie analizat, în primul rând, primul aspect al celui de al doilea motiv, care vizează motivarea Comisiei în ceea ce privește afectarea comerțului dintre statele membre, înainte de a analiza, în al doilea rând, motivele și aspectele care privesc decizia Comisiei de a imputa reclamantei comportamentul filialei sale, denumită Alstom T&D în perioada participării la gentlemen's agreement, Areva T&D la data adoptării deciziei atacate și Alstom Grid SAS începând din ianuarie 2010, în urma cumpărării sale de către Alstom (denumită în continuare „filiala T&D").

1. *Cu privire la primul aspect al celui de al doilea motiv, întemeiat pe o motivare insuficientă a afectării comerțului*

27 În cadrul primului aspect al celui de al doilea motiv, reclamanta susține că Comisia nu și-a motivat suficient concluzia potrivit căreia gentlemen's agreementul a afectat comerțul dintre statele membre și dintre părțile contractante ale Acordului privind SEE.

28 În acest context, trebuie amintit că obligația de motivare prevăzută la articolul 253 CE constituie o normă fundamentală de procedură care trebuie diferențiată de problema temeiniciei motivării, aceasta din urmă ținând de legalitatea pe fond a actului în litigiu (Hotărârea din 2 aprilie 1998, Comisia/Sytraval și Brink's Franța, C-367/95 P, Rec., EU:C:1998:154, punctul 67, Hotărârea din 22 martie 2001, Franța/Comisia, C-17/99, Rec., EU:C:2001:178, punctul 35, și Hotărârea din 29 septembrie 2011, Elf Aquitaine/Comisia, C-521/09 P, Rep., EU:C:2011:620, punctul 146).

29 Din această perspectivă, motivarea impusă la articolul 253 CE trebuie să fie adaptată naturii actului în cauză și trebuie să menționeze în mod clar și neechivoc raționamentul instituției autoare a actului, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile măsurii luate, iar instanței competente să își exercite controlul (Hotărârea Franța/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2001:178, punctul 35, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 147).

30 Astfel, în cadrul deciziilor individuale, dintr-o jurisprudență constantă reiese că obligația de a motiva o decizie individuală are ca scop, în afară de a permite un control judiciar, să furnizeze persoanei interesate indicații suficiente pentru a ști dacă decizia prezintă eventuale vicii care să permită să i se conteste validitatea (Hotărârea din 2 octombrie 2003, Corus UK/Comisia, C-199/99 P, Rec., EU:C:2003:531, punctul 145, Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, Rec., EU:C:2005:408, punctul 462, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 148).

31 De asemenea, potrivit unei jurisprudențe constante, cerința motivării trebuie apreciată în funcție de împrejurările cauzei, în special de conținutul actului, de natura motivelor invocate și de interesul de a primi explicații propriu destinatarului actului sau altor persoane vizate în mod direct și individual de acesta. Nu este obligatoriu ca motivarea să specifice toate elementele de fapt și de drept pertinente, în măsura în care problema dacă motivarea unui act respectă condițiile impuse de articolul 253 CE trebuie să fie apreciată nu numai prin prisma modului de redactare, ci și în funcție de contextul său, precum și de ansamblul normelor juridice privind materia respectivă (Hotărârea Comisia/Sytraval și Brink's Franța, punctul 28 de mai sus, EU:C:1998:154, punctul 63, Hotărârea din 10 iulie 2008, Bertelsmann și Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, Rep., EU:C:2008:392, punctele 166 și 178, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 150).

32 În lumina jurisprudenței menționate mai sus trebuie apreciată motivarea deciziei atacate.

33 În primul rând, trebuie analizată obiecțiunea reclamantei potrivit căreia Comisia nu și-a motivat suficient concluzia referitoare la existența unui comerț cu transformatoare între statele membre ale Comunității Europene și părțile contractante ale Acordului privind SEE.

34 În această privință, trebuie reținut că, în considerentul (172) al deciziei atacate, Comisia a constatat că „activitatea transformatoarelor se caracterizează prin volume mari de schimburi comerciale între statele membre, precum și între Comunitate și țările din [Asociația Europeană a Liberului Schimb] care fac parte din SEE”. În acest context, Comisia a făcut trimitere la motivarea sa menționată la punctul 2.4 din decizia atacată [considerentul (38)], unde a constatat, pe de o parte, că existau clienți în toate statele membre, precum și în Norvegia, în Islanda și în Liechtenstein și că, pe de altă parte, principalii producători europeni se aflau mai ales în Germania, în Spania, în Franța, în Austria, în Portugalia și în Elveția.

35 Pe de altă parte, considerentul (172) și punctul 2.4 din decizia atacată trebuie interpretate ținându-se seama de contextul acestui punct. Astfel, la punctul anterior, și anume punctul 2.3, Comisia a descris oferta și cererea din sectorul vizat. În ceea ce privește oferta, Comisia a reținut în considerentele (34) și (35) ale deciziei atacate faptul că furnizorii europeni vindeau transformatoare în majoritatea țărilor europene. În ceea ce privește cererea, Comisia a constatat în considerentul (36) al deciziei atacate că principalii clienți erau societăți de utilitate publică, autorități regionale și întreprinderi private din domeniul transportului și al distribuției de energie electrică. În continuare, Comisia a reținut în considerentul (37) al deciziei atacate că vânzările de transformatoare efectuate de părțile la această procedură în SEE crescuseră la circa 105 milioane de euro în anul 2001, reprezentând aproximativ 65 % din valoarea totală a vânzărilor de transformatoare în SEE.

36 Elementele de fapt și de drept pe care Comisia și-a întemeiat concluzia potrivit căreia exista un comerț între statele membre și părțile contractante ale Acordului privind SEE reiese, așadar, cu claritate din motivarea deciziei atacate.

37 În consecință, trebuie respinsă obiecțiunea întemeiată pe o motivare insuficientă a existenței unui comerț cu transformatoare între statele membre și părțile contractante ale Acordului privind SEE.

38 În al doilea rând, trebuie analizată obiecțiunea reclamantei potrivit căreia Comisia nu și-a motivat suficient concluzia cu privire la influența gentlemen’s agreementului asupra comerțului dintre statele membre și dintre părțile contractante ale SEE.

39 În această privință, trebuie reținut că, în considerentul (174) al deciziei atacate, Comisia a constatat că gentlemen’s agreementul privea împărțirea piețelor și proteja producătorii din SEE de producătorii de transformatoare japonezi. Acest considerent trebuie coroborat cu considerentele (88)-(90) ale deciziei atacate, în care Comisia a stabilit că producătorii japonezi se angajaseră să nu vândă transformatoare în Europa, iar producătorii europeni să nu vândă aceste produse în Japonia.

40 Reiese cu claritate din considerentele (165), (166) și (174) ale deciziei atacate că Comisia a apreciat că o înțelegere având un astfel de obiect trebuia să fi avut ca efect sau era susceptibilă să fi avut efectul de a deturna în mod automat fluxurile comerciale de la direcția pe care acestea ar fi avut-o în caz contrar.

41 Pe de altă parte, trebuie să se constate că, în considerentele (167)-(169) ale deciziei atacate, Comisia a respins argumentele prezentate de întreprinderile în cauză în scopul de a demonstra că existau obstacole care împiedicau orice concurență între producătorii japonezi și cei europeni. În acest context, în primul rând, Comisia a remarcat că aderarea la gentlemen’s agreement fusese confirmată cu regularitate de întreprinderile în cauză. În al doilea rând, Comisia a constatat că un producător coreean intrase pe piața europeană. În al treilea rând, Comisia a reținut că producătorii japonezi intraseră pe piața americană în perioada corespunzătoare gentlemen’s agreementului și că părțile nu demonstraseră că barierele la intrarea pe această piață ar fi fost foarte diferite de cele legate de piața europeană.

42 Elementele de fapt și de drept pe care Comisia și-a întemeiat concluzia potrivit căreia gentlemen's agreementul avea sau era susceptibil să aibă o influență asupra comerțului dintre statele membre și dintre părțile contractante ale Acordului privind SEE reies, așadar, cu claritate din motivarea deciziei atacate.

43 Prin urmare, trebuie respins primul aspect al celui de al doilea motiv.

2. *Cu privire la răspunderea indivizibilă și solidară a reclamantei și a filialei sale T&D*

44 Toate celelalte motive și aspecte privesc decizia Comisiei de a obliga reclamanta și filiala sa T&D în mod indivizibil și solidar la plata amenzii. În acest context, reclamanta formulează, în esență, trei obiecțiuni împotriva deciziei Comisiei de a-i angaja răspunderea. În primul rând, în cadrul primului aspect al primului motiv, reclamanta susține că Comisia a ignorat jurisprudența privind răspunderea solidară și indivizibilă. În al doilea rând, în cadrul celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv, reclamanta arată că Comisia nu și-a motivat suficient concluzia potrivit căreia reclamanta nu a furnizat argumente suficiente pentru a răsturna prezumția exercitării efective a unei influențe decisive asupra comportamentului filialei sale T&D pe piață. În al treilea rând, în ipoteza în care Comisia s-ar fi bazat pe jurisprudența privind răspunderea indivizibilă și solidară în scopul de a angaja răspunderea sa, reclamanta susține, în cadrul celui de al treilea motiv, în cadrul celui de al doilea aspect al primului motiv și în cadrul celui de al treilea aspect al celui de al doilea motiv, că însăși această jurisprudență este contradictorie și contrară articolului 81 CE și principiilor dreptului Uniunii.

Cu privire la primul aspect al primului motiv, întemeiat pe ignorarea jurisprudenței privind răspunderea solidară și indivizibilă

45 În cadrul primului aspect al primului motiv, reclamanta îi reproșează Comisiei că a ignorat jurisprudența privind răspunderea solidară și indivizibilă. Acest aspect este compus din două obiecțiuni. Prima este întemeiată pe faptul că reclamanta și filiala sa T&D nu formau o unitate economică. Prin intermediul celei de a doua obiecțiuni, reclamanta îi reproșează Comisiei că nu a stabilit o răspundere interschimbabilă a celor două societăți.

46 Primul aspect al primului motiv este admisibil. Contrar celor susținute de Comisie, reclamanta are un interes în a-l invoca. În primul rând, în ceea ce privește obiecțiunea de inadmisibilitate întemeiată pe absența autonomiei primului motiv în raport cu cel de al treilea motiv, este suficient să se amintească faptul că, în cadrul primului aspect al primului motiv, reclamanta arată că Comisia a ignorat jurisprudența privind răspunderea solidară și indivizibilă, deși, în cadrul celui de al treilea motiv, susține că această jurisprudență însăși este contrară articolului 81 CE și principiilor dreptului Uniunii (a se vedea punctul 44 de mai sus). În al doilea rând, în ceea ce privește argumentul potrivit căruia reclamanta nu ar avea niciun interes să repună în discuție aplicarea indivizibilă și solidară a amenzii, întrucât această formă de aplicare i-ar fi favorabilă, este suficient să se constate că reclamanta invocă cele două obiecțiuni sus-menționate cu scopul de a repune în discuție propria răspundere.

Cu privire la prima obiecțiune, întemeiată pe faptul că reclamanta și filiala sa T&D nu formau o unitate economică

47 În cadrul primei obiecțiuni din cuprinsul primului aspect al primului motiv, reclamanta susține că Comisia a ignorat jurisprudența privind răspunderea indivizibilă și solidară atunci când a sancționat-o în mod solidar și indivizibil cu filiala sa T&D, deși cele două societăți nu formau o unitate economică nici în perioada participării filialei sale T&D la gentlemen's agreement, nici la momentul adoptării deciziei atacate.

– Cu privire la absența unității economice în perioada gentlemen's agreementului

48 Reclamanta susține că ea și filiala sa T&D nu formau o unitate economică în perioada participării acesteia din urmă la gentlemen's agreement. Reclamanta apreciază că, potrivit jurisprudenței, două societăți nu pot fi considerate o unitate economică și, deci, o întreprindere în sensul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE decât dacă o examinare detaliată permite să se demonstreze că, în temeiul unei unități comportamentale sau al unei unități de acțiune, una dintre societăți ia decizii și pentru cealaltă, iar aceasta din urmă își pierde astfel autonomia. Or, în speță, Comisia s-ar fi bazat numai pe faptul că reclamanta deținea 100 % din capitalul filialei sale T&D în perioada participării acesteia din urmă la gentlemen's agreement și ar fi dedus din aceasta că reclamanta ar fi exercitat o influență decisivă asupra comportamentului filialei.

49 În acest context, trebuie amintit că dreptul european al concurenței vizează activitățile întreprinderilor (Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland și alții/Comisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, Rec., EU:C:2004:6, punctul 59) și că noțiunea de întreprindere cuprinde orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare (Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, punctul 30 de mai sus, EU:C:2005:408, punctul 112, Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Cassa di Risparmio di Firenze și alții, C-222/04, Rec., EU:C:2006:8, punctul 107, și Hotărârea din 11 iulie 2006, FENIN/Comisia, C-205/03 P, Rec., EU:C:2006:453, punctul 25).

50 Curtea a precizat de asemenea că noțiunea de întreprindere, plasată în acest context, trebuie să fie înțeleasă în sensul că desemnează o unitate economică chiar dacă din punct de vedere juridic această unitate economică este constituită din mai multe persoane fizice sau juridice (Hotărârea din 14 decembrie 2006, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, Rec., EU:C:2006:784, punctul 40, Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia, C-97/08 P, Rep., EU:C:2009:536, punctul 55, și Hotărârea din 20 ianuarie 2011, General Química și alții/Comisia, C-90/09 P, Rep., EU:C:2011:21, punctul 53).

51 În cazul în care o astfel de entitate economică încalcă normele privind concurența, răspunderea pentru această încălcare revine entității respective, potrivit principiului răspunderii personale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 iulie 1999, Comisia/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Rec., EU:C:1999:356, punctul 145, Hotărârea din 16 noiembrie 2000, Cascades/Comisia, C-279/98 P, Rec., EU:C:2000:626, punctul 78, Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 56, și Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 36).

52 Pe de altă parte, dintr-o jurisprudență constantă rezultă că un comportament al unei filiale poate fi imputat societății-mamă în special atunci când, deși are personalitate juridică distinctă, această filială nu își decide în mod autonom comportamentul pe piață, ci aplică, în esență, instrucțiunile care îi sunt date de societatea-mamă, având în vedere mai ales legăturile organizatorice, economice și juridice care unesc cele două entități juridice (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 58 și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 54).

53 Într-adevăr, aceasta este situația deoarece, într-un asemenea caz, societatea-mamă și filiala sa fac parte din aceeași unitate economică și, prin urmare, formează o singură întreprindere, în sensul jurisprudenței sus-menționate. Astfel, faptul că o societate-mamă și filiala sa constituie o singură întreprindere în sensul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE îi permite Comisiei să adreseze o decizie prin care să impună amenzi societății-mamă fără să fie necesară stabilirea implicării personale a acesteia din urmă în cadrul încălcării (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 59, Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 38, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 55).

54 În cazul particular în care o societate-mamă deține 100 % din capitalul filialei sale care a săvârșit o încălcare a normelor comunitare de concurență, pe de o parte, această societate-mamă poate exercita o influență decisivă asupra comportamentului acestei filiale și, pe de altă parte, există o prezumție relativă potrivit căreia societatea-mamă respectivă exercită în mod efectiv o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 60, Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 39, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 56).

55 În aceste condiții, este suficient să se dovedească de către Comisie că întregul capital al unei filiale este deținut de societatea sa mamă pentru a prezuma că aceasta din urmă exercită o influență decisivă asupra politicii comerciale a acestei filiale. Prin urmare, Comisia va fi în măsură să considere societatea-mamă răspunzătoare în solidar pentru plata amenzii aplicate filialei sale, cu excepția cazului în care această societate-mamă, căreia îi revine obligația de a răsturna această prezumție, prezintă elemente de probă suficiente de natură să demonstreze că filiala sa se comportă în mod autonom pe piață (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 61, Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 40, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 57).

56 Într-un astfel de caz, această prezumție nu este condiționată de prezentarea unor indicii suplimentare (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 62, și Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 41).

57 În cazurile particulare în care o societate-mamă deține 100 % din capitalul unei societăți interpuse, care deține, la rândul său, totalitatea capitalului unei filiale a grupului său, autoare a unei încălcări a normelor de concurență ale Uniunii, există o prezumție relativă potrivit căreia societatea-mamă exercită o influență decisivă asupra comportamentului societății interpuse și, în mod indirect, prin intermediul acesteia din urmă, și asupra comportamentului filialei respective (Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctele 86-89).

58 Reiese din jurisprudența sus-menționată că, atunci când a constatat, în considerentele (189)-(195) ale deciziei atacate, că 100 % din capitalul filialei T&D îi aparținea reclamantei și că se putea, așadar, prezuma că reclamanta exercita o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale T&D pe piață, Comisia nu a ignorat normele care reglementează răspunderea unei societăți-mamă pentru comportamentul filialei sale. Contrar celor susținute de reclamantă, Comisia nu era obligată să includă alte elemente pentru a demonstra existența unei unități economice între reclamantă și filiala sa T&D, ci putea să se bazeze doar pe această prezumție.

59 Contrar celor susținute de reclamantă, această concluzie nu este repusă în discuție de punctele 99 și 101 din Hotărârea Curții din 2 octombrie 2003, Aristrain/Comisia (C-196/99 P, Rec., EU:C:2003:529), sau de punctul 391 din Hotărârea Tribunalului din 15 iunie 2005, Tokai Carbon și alții/Comisia (T-71/03, T-74/03, T-87/03 și T-91/03, EU:T:2005:220). Astfel, punctele din hotărârile la care face trimitere reclamanta nu privesc o relație verticală precum cea în speță, unde trebuie apreciată exercitarea unei influențe decisive a unei societăți-mamă asupra comportamentului filialei sale. Dimpotrivă, aceste puncte privesc cazuri în care Comisia a trebuit să aprecieze existența exercitării unei influențe decisive de către o societate asupra alteia într-o relație orizontală, și anume, pe de o parte, într-o relație dintre două „societăți-surori” și, pe de altă parte, într-o relație dintre două societăți „verișoare”, adică două filiale aparținând a două societăți-mamă distincte.

60 În consecință, Comisia nu a ignorat jurisprudența privind răspunderea indivizibilă și solidară a unei filiale și a societății sale mamă când a prezumat că reclamanta și filiala sa T&D formau o unitate economică, bazându-se pe faptul că reclamanta deținea, prin intermediul Alstom Franța, redenumită Alstom Holdings în august 1999 (a se vedea punctul 2 de mai sus), 100 % din părțile sociale ale filialei sale T&D.

– Cu privire la absența unității economice la momentul adoptării deciziei atacate

61 Reclamanta susține că Comisia a ignorat jurisprudența privind răspunderea solidară și indivizibilă a unei filiale și a societății sale mamă atunci când a ținut-o responsabilă în mod indivizibil și solidar cu filiala sa T&D, deși cele două societăți nu mai constituiau o unitate economică la momentul adoptării deciziei atacate.

62 În acest context, trebuie amintită jurisprudența potrivit căreia îi revine, în principiu, persoanei fizice sau juridice care conducea întreprinderea în cauză la momentul comiterii încălcării răspunderea pentru aceasta, chiar dacă, la momentul adoptării deciziei de constatare a încălcării, exploatarea întreprinderii nu mai era plasată sub răspunderea sa (Hotărârile din 16 noiembrie 2000, KNP BT/Comisia, C-248/98 P, Rec., EU:C:2000:625, punctul 71, Stora Kopparbergs Bergslags/Comisia, C-286/98 P, Rec., EU:C:2000:630, punctele 37-40, și SCA Holding/Comisia, C-297/98 P, Rec., EU:C:2000:633, punctul 27, și Hotărârea din 29 martie 2011, ThyssenKrupp Nirosta/Comisia, C-352/09 P, Rep., EU:C:2011:191, punctul 143).

63 În consecință, în considerentul (194) al deciziei atacate, Comisia a afirmat în mod întemeiat că constatarea existenței unei unități economice între o societate-mamă și o filială la momentul comiterii încălcării justifică aplicarea indivizibilă și solidară a unei amenzi celor două societăți, chiar dacă ele nu mai constituiau o unitate economică la momentul adoptării deciziei de aplicare a amenzii.

64 Contrar celor susținute de reclamantă, această abordare nu este repusă în discuție de punctele 390-393 din Hotărârea Tokai Carbon și alții/Comisia, punctul 59 de mai sus (EU:T:2005:220). Din această hotărâre nu se poate deduce că unitatea economică dintre o societate-mamă și o filială trebuie să existe încă la momentul adoptării deciziei de aplicare a amenzii. Astfel, la punctele sus-menționate, Tribunalul s-a pronunțat în privința aplicării plafonului de 10 % din cifra de afaceri totală în conformitate cu articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, Primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81 CE] și [82 CE] (JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 3). Astfel cum a reținut Tribunalul în mod întemeiat la punctul 389 din hotărârea respectivă, acest plafon urmărește în special să protejeze întreprinderile împotriva unui nivel excesiv al amenzilor, care le-ar putea distruge baza economică. În consecință, acesta trebuie aplicat pentru o perioadă apropiată de data aplicării amenzii și, prin urmare, nu se raportează la perioada în care au fost săvârșite încălcările. Astfel, punctele 390-393 din această hotărâre nu sunt pertinente în speță, întrucât nu privesc problema dacă unei societăți-mamă i se poate imputa comportamentul filialei sale. Dimpotrivă, trebuie să se constate că, la punctul 387 din această hotărâre, Tribunalul a admis în mod implicit că se poate aplica o amendă indivizibilă și solidară în cazul a două societăți care formau o unitate economică la momentul comiterii încălcării, chiar dacă nu se demonstrase că ele formează încă o unitate economică la momentul adoptării deciziei de aplicare a amenzii.

65 În consecință, prima obiecție din cadrul celui de al doilea aspect al primului motiv trebuie respinsă în totalitate.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe caracterul interschimbabil al responsabilităților

66 Prin intermediul celei de a doua obiecțiuni din cadrul primului aspect al primului motiv, reclamanta reproșează Comisiei că nu i-a stabilit partea de răspundere individuală, directă și formală din încălcare. Reclamanta apreciază că, pentru a putea să îi impună plata amenzii în solidar cu filiala sa T&D, Comisia ar fi trebuit să demonstreze nu doar implicarea reală a filialei sale T&D în încălcare, ci și implicarea reclamantei. Potrivit acesteia din urmă, Comisia ar fi trebuit să constate încălcarea în mod autonom nu doar în ceea ce privește filiala sa T&D, ci și în ceea ce o privește pe reclamantă.

67 În această privință, trebuie să se constate mai întâi că, potrivit jurisprudenței menționate la punctele 49-57 de mai sus, răspunderea solidară a unei societăți-mamă și a unei filiale în care societatea-mamă deține 100 % din capital rezultă din prezumția că cele două societăți fac parte din aceeași întreprindere în sensul articolului 81 CE. În consecință, Comisia este îndreptățită să adreseze decizia de aplicare a amenzii atât societății-mamă, cât și filialei acesteia, dacă demonstrează că cele două societăți constituie o întreprindere și că această întreprindere a participat la încălcare. Astfel, contrar celor susținute de reclamantă, nu este necesar să se stabilească o relație de instigare privind încălcarea între societatea-mamă și filiala sa, nici, cu atât mai puțin, o implicare a celei dintâi în respectiva încălcare (Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 88).

68 Contrar celor avansate de reclamantă, această abordare nu este repusă în discuție de punctul 43 din Hotărârea din 14 mai 1998, Metsä-Serla și alții/Comisia (T-339/94-T-342/94, Rec., EU:T:1998:100). Desigur, în această hotărâre, Tribunalul a constatat că o întreprindere nu poate fi declarată responsabilă în solidar cu o altă întreprindere pentru plata unei amenzi decât dacă Comisia demonstrează că această încălcare poate fi constatată în ceea ce privește ambele întreprinderi. Cu toate acestea, reiese în special din cuprinsul punctului 58 din hotărârea respectivă că această constatare a Tribunalului se referă la ipoteza în care Comisia sancționează două întreprinderi distincte în sensul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE, adică două unități economice autonome, iar nu ipoteza în care Comisia sancționează două societăți care fac parte din aceeași unitate economică și, deci, din aceeași întreprindere în sensul acestor dispoziții.

69 Întrucât nici a doua obiecție din cadrul primului aspect al primului motiv nu este întemeiată, primul aspect al primului motiv trebuie respins în totalitate.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al doilea motiv, întemeiat pe o motivare insuficientă a respingerii argumentelor prezentate de reclamantă pentru a răsturna prezumția influenței sale decisive asupra comportamentului filialei sale T&D

70 În cadrul celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv, reclamanta susține că Comisia nu și-a motivat suficient concluzia potrivit căreia reclamanta nu a reușit să răstoarne prezumția influenței sale decisive asupra comportamentului filialei sale T&D pe piață.

71 În acest context, trebuie să se facă, în primul rând, trimitere la jurisprudența privind obligația de motivare expusă la punctele 28-31 de mai sus.

72 În continuare, trebuie amintit că, atunci când o decizie de aplicare a normelor Uniunii din materia dreptului concurenței privește o pluralitate de destinatari și se referă la imputabilitatea încălcării, aceasta trebuie să cuprindă o motivare suficientă în raport cu fiecare dintre destinatari, în special cu aceia dintre destinatari care, potrivit deciziei respective, trebuie să poarte răspunderea pentru această încălcare. Astfel, în privința societății-mamă considerate responsabilă pentru comportamentul ilicit al filialei sale, o asemenea decizie trebuie, în principiu, să conțină o prezentare detaliată a motivelor de natură să justifice imputabilitatea încălcării societății respective (Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 152).

73 În ceea ce privește, mai precis, o decizie a Comisiei care se bazează în mod exclusiv, în raport cu anumiți destinatari, pe prezumția exercitării efective a unei influențe decisive, trebuie să se constate că, în orice caz, Comisia trebuie să le prezinte în mod adecvat acestor destinatari motivele pentru care elementele de fapt și de drept invocate nu au fost suficiente pentru a răsturna respectiva prezumție. Obligația Comisiei de a-și motiva deciziile cu privire la acest aspect rezultă în special din caracterul relativ al prezumției menționate, a cărei răsturnare ar necesita ca persoanele interesate să prezinte o probă referitoare la legăturile economice, organizatorice și juridice dintre societățile în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 153).

74 Pe de altă parte, trebuie amintit că motivarea prezentată de Comisie trebuie să permită exercitarea controlului de către Tribunal, acesta având obligația să aprecieze orice element referitor la legăturile organizatorice, economice și juridice dintre societatea-mamă și filială care poate să dovedească faptul că aceasta din urmă se comportă în mod autonom în raport cu societatea sa mamă și că aceste două societăți nu constituie, așadar, o entitate economică unică (Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 76).

75 O astfel de verificare se impune cu atât mai mult cu cât autonomia unei filiale în punerea în aplicare a politicii sale comerciale face parte, astfel cum rezultă din jurisprudența Curții, din ansamblul elementelor relevante care permit societății-mamă să răstoarne prezumția influenței sale decisive asupra comportamentului filialei, elemente ale căror caracter și importanță pot varia potrivit caracteristicilor proprii fiecărui caz (a se vedea în acest sens Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2009:536, punctul 77, și Hotărârea General Química și alții/Comisia, punctul 50 de mai sus, EU:C:2011:21, punctul 77).

76 Acestea fiind spuse, trebuie amintit că Comisia nu este totuși obligată într-un astfel de context să se pronunțe cu privire la elemente care nu au în mod evident legătură cu cauza, care sunt lipsite de semnificație sau care sunt în mod clar secundare (Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 154).

77 În sfârșit, în principiu, motivarea trebuie comunicată persoanei interesate în același timp cu decizia cauzatoare de prejudiciu. Lipsa motivării nu poate fi remediată prin faptul că persoana interesată află care este motivarea deciziei în cursul procedurii în fața instanțelor Uniunii (Hotărârea din 26 noiembrie 1981, Michel/Parlamentul European, 195/80, Rec., EU:C:1981:284, punctul 22, Hotărârea din 26 septembrie 2002, Spania/Comisia, C-351/98, Rec., EU:C:2002:530, punctul 84, Hotărârea din 29 aprilie 2004, IPK-München și Comisia, C-199/01 P și C-200/01 P, Rec., EU:C:2004:249, punctul 66, și Hotărârea Elf Aquitaine/Comisia, punctul 28 de mai sus, EU:C:2011:620, punctul 149).

78 În lumina jurisprudenței sus-menționate trebuie apreciată motivarea deciziei atacate.

Cu privire la motivarea deciziei atacate

79 Din considerentele (175)-(178), precum și (183)-(195) ale deciziei atacate reiese că Comisia i-a aplicat reclamantei o amendă pentru motivul că aceasta din urmă și filiala sa T&D formau o întreprindere în sensul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE în perioada participării filialei T&D la gentlemen's agreement. În acest context, Comisia s-a bazat pe prezumția potrivit căreia, din faptul că reclamanta deținea 100 % din capitalul unei societăți care, la rândul său, deținea 100 % din capitalul filialei sale T&D, se putea deduce că prima exercita o influență decisivă asupra comportamentului celei din urmă pe piață.

80 Reclamanta susține că, în decizia atacată, Comisia nu a prezentat în mod suficient motivele pentru care trebuiau respinse elementele pe care le-a invocat în scopul de a răsturna această prezumție.

81 Acest aspect trebuie analizat în trei etape. Într-o primă etapă, trebuie stabilite argumentele invocate de reclamantă în scopul de a răsturna prezumția influenței sale decisive asupra comportamentului filialei sale T&D. Într-o a doua etapă, trebuie identificată partea din motivarea deciziei atacate în care Comisia a răspuns la aceste argumente. Într-o a treia etapă, trebuie să se analizeze, pe acest temei, dacă Comisia a încălcat obligația de motivare.

– Cu privire la argumentele invocate de reclamantă

82 În ceea ce privește elementele avansate de reclamantă în scopul de a răsturna prezumția influenței sale decisive asupra comportamentului filialei sale T&D pe piață, trebuie să se constatate că, în răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile, reclamanta s-a bazat pe opt argumente, ale căror elemente esențiale sunt reluate mai jos.

83 În primul rând, reclamanta a susținut că relația dintre ea și filiala sa T&D era determinată de principiul descentralizării operaționale. Grupul Alstom s-ar baza pe o „organizare complet descentralizată”. Diversele sectoare de activitate ale grupului ar fi centre de profit în jurul cărora și-ar desfășura activitatea filialele grupului. Fiecare activitate ar fi responsabilă în totalitate pentru conturile sale de profit și pierderi, și-ar controla pe deplin tehnologiile, politica de stabilire a prețurilor, obiectivele de vânzări, marjele brute, costurile de vânzare, fluxul de numerar prognozat și stocurile. Filiala sa T&D ar fi fost filiala responsabilă pentru activitatea de producție și de vânzare a transformatoarelor.

84 În al doilea rând, reclamanta a susținut că, în 1992, grupul Alstom trecuse printr-o reorganizare a filialelor pe sectoare de activitate, care avea drept obiectiv să creeze pentru angajați, precum și pentru terți o imagine mai fidelă asupra repartizării responsabilităților în cadrul grupului. În consecință, reclamanta nu ar fi putut să fie implicată în determinarea comportamentului ilicit al filialei sale T&D, întrucât structura grupului nu îi permitea să fie informată despre acest comportament.

85 În al treilea rând, reclamanta a arătat că este o societate care nu ar avea ca obiect decât deținerea și gestionarea de participații, precum și o coordonare a politicilor și o administrație foarte restrânse. Relația cu filiala sa T&D nu ar avea legătură cu conduita comercială a acesteia și în special nu i-ar influența comportamentul pe piața transformatoarelor.

86 În al patrulea rând, reclamanta a susținut că politica comercială ar fi fost stabilită de administratorii filialelor. Ea nu ar avea mijloacele de a influența politica comercială a filialelor sale, intervenind doar la nivelul personalului, al organizării și al expertizei. Reclamanta nu ar dispune de angajați, de director comercial sau de prospectare comercială. Dimpotrivă, filialele sunt cele care ar dispune de un director comercial, precum și de departamente juridice, financiare, de comunicare și de resurse umane. Toate deciziile ar fi luate, așadar, la nivelul filialelor.

87 În al cincilea rând, reclamanta a susținut că comitetul său executiv nu dăduse nicio instrucțiune care să poată determina comportamentul filialelor pe piață. Comitetul executiv al Alstom nu ar fi decis decât strategia globală a grupului. Politica comercială a filialelor sale, în special cea a filialei T&D, nu ar fi fost discutată niciodată în cadrul comitetului executiv. În acest context, reclamanta a invocat, printre altele, elemente care demonstrau, în opinia sa, „imposibilitatea ca [comitetul executiv] să fi avut vreo influență asupra comportamentului filialelor pe piață”.

88 În al șaselea rând, reclamanta a evidențiat că nu efectuase decât un control limitat și *a posteriori* al angajamentelor financiare importante, în ceea ce privește deciziile-cheie susceptibile să pună în pericol poziția financiară a grupului. Niciun proiect legat de activitatea în sectorul transformatoarelor nu ar fi făcut obiectul unui astfel de control financiar.

89 În al șaptelea rând, reclamanta a susținut că numai personalul filialei sale T&D ar fi fost implicat în presupusele încălcări. În acest context, ea arată că s-au comis erori de către Comisie în ceea ce privește statutul anumitor persoane în calitatea lor de angajați ai unei societăți de gestionare a resurselor umane a grupului Alstom.

90 În al optulea rând, reclamanta a susținut că suprapunerea funcțiilor anumitor administratori ai filialei sale T&D nu ar fi relevantă, întrucât aceste persoane nu ar fi fost capabile, din motive operaționale, să se implice în chestiuni legate de comportamentul filialei sale T&D pe piața transformatoarelor și că nu s-ar fi demonstrat că aceste persoane erau implicate în înțelegeri.

– Cu privire la motivarea deciziei atacate

91 În ceea ce privește motivarea prezentată de Comisie, trebuie reținut că aceasta a motivat opțiunea privind destinatarii deciziei atacate la punctul 6 din această decizie.

92 La punctul 6.1 din decizia atacată, și anume în considerentele (175)-(181), Comisia a reamintit principiile generale privind selectarea destinatarilor unei decizii de constatare a unei încălcări a articolului 81 CE și a articolului 53 din Acordul privind SEE. În considerentul (177) al deciziei atacate, Comisia a reținut că revine societății-mamă care deține 100 % din capitalul unei filiale sarcina de a prezenta probe suficiente pentru a răsturna prezumția că ar controla comportamentul comercial al acesteia din urmă.

93 La punctul 6.2 din decizia atacată, în considerentele (183)-(195), Comisia a aplicat acest principiu în cazul reclamantei. În considerentele (185)-(188) ale deciziei atacate, Comisia a rezumat argumentele avansate de reclamantă înainte de a le analiza în considerentele (189)-(195).

94 Or, în această privință, trebuie să se constate că marea parte a motivării Comisiei nu privește argumentele invocate de reclamantă în scopul de a răsturna prezumția de capital, ci alte argumente. Astfel, motivarea Comisiei care privește în mod specific argumentele invocate în scopul răsturnării prezumției de capital este foarte succintă:

— în considerentul (189) al deciziei atacate, Comisia s-a limitat să constate că reclamanta „nu a furnizat argumente care să răstoarne prezumția și să demonstreze că întreprinderea filială a acționat în mod independent”;

— în considerentul (190) al deciziei atacate, Comisia a afirmat că, „astfel cum s-a demonstrat, argumentele avansate de [reclamantă] în susținerea unei pretinse autonomii a filialei sale [nu sunt] suficiente în această privință”.

95 Pe de altă parte, în considerentul (191) al deciziei atacate, Comisia a reținut că imputarea comportamentului ilicit al unei filiale în sarcina societății-mamă nu necesita stabilirea faptului că administratorii societății-mamă aveau cunoștință de încălcarea comisă de filială.

96 În ceea ce privește considerentul (198) al deciziei atacate, la care Comisia a făcut trimitere în timpul ședinței, trebuie să se constate că este vorba despre o simplă reluare de către Comisie a unui argument avansat de Areva și, prin urmare, nu de un element de motivare din partea Comisiei.

– Analiza motivării Comisiei

97 Analiza aspectului dacă motivarea deciziei atacate este suficientă trebuie să se bazeze, pe de o parte, pe argumentele avansate de reclamantă și, pe de altă parte, pe motivarea Comisiei în privința acestora.

98 Ca punct de plecare, trebuie să se rețină că, astfel cum s-a expus mai sus, motivarea Comisiei în privința celor opt argumente avansate de reclamantă se limitează la concluzia reținută la punctele 189 și 190 din decizia atacată, potrivit căreia reclamanta nu a furnizat argumente care să răstoarne prezumția de capital și să demonstreze că filiala sa T&D acționase în mod independent. În decizia atacată, Comisia s-a rezumat, așadar, să arate rezultatul analizei sale, fără să prezinte însă motivele pentru care argumentele avansate de reclamantă nu erau susceptibile să răstoarne prezumția influenței sale decisive asupra comportamentului filialei sale T&D pe piață.

99 În ceea ce privește considerentul (191) al deciziei atacate, acesta constituie, cel mult, un răspuns la argumentul reclamantei rezumat la punctul 89 de mai sus și la o parte din argumentele rezumate la punctul 92 de mai sus, dar nu răspunde la celelalte argumente invocate de reclamantă. Astfel, desigur,

deși prezumția de capital nu este repusă în discuție prin simplul fapt că societatea-mamă nu avea cunoștință de participarea filialei sale la o încălcare a normelor de concurență, ea presupune, totuși, că filiala în cauză nu își stabilește în mod autonom comportamentul pe piață, ci urmează, în esență, instrucțiunile societății sale mamă. Or, tocmai această ultimă situație era contestată de reclamantă prin celelalte argumente, care necesitau, în consecință, un răspuns din partea Comisiei.

100 În acest context, Comisia nu poate susține că obligația de motivare nu îi crea obligația de a se pronunța cu privire la argumentele avansate de reclamantă pentru motivul că ar fi vorba despre argumente în mod vădit nerelevante, nesemnificative sau în mod clar secundare.

101 Astfel, trebuie să se constate că argumentele menționate la punctele 83-90 de mai sus nu pot fi considerate în ansamblul lor ca fiind în mod vădit nerelevante, nesemnificative sau în mod clar secundare în ceea ce privește răsturnarea prezumției influenței decisive a reclamantei asupra politicii comerciale a filialei sale T&D.

102 Astfel cum s-a arătat mai sus, această prezumție este refragabilă, putând fi astfel răsturnată de o societate-mamă care aduce elemente de probă suficiente de natură să demonstreze că filiala sa se comportă în mod autonom pe piață. În consecință, revine Comisiei obligația de a aprecia în fiecare speță orice element invocat în fața sa cu privire la legăturile organizatorice, economice și juridice dintre societatea-mamă și filială susceptibil să demonstreze că aceasta din urmă se comportă în mod autonom în raport cu societatea sa mamă și că cele două societăți nu constituie, așadar, o entitate economică unică (Hotărârile din 16 iunie 2011, L'Air liquide/Comisia, T-185/06, Rep., EU:T:2011:275, punctele 71-75, și Edison/Comisia, T-196/06, Rep., EU:T:2011:281, punctele 76 și 77).

103 Or, în speță, reclamanta a avansat argumente care urmăreau în mod specific să demonstreze că, în perioada gentlemen's agreementului, filiala sa se comporta în mod autonom pe piață. În acest context, reclamanta nu s-a prevalat doar de faptul că obiectul activității sale se limita la deținerea și la gestionarea de participații, ci a invocat de asemenea împrejurări particulare care caracterizau legăturile sale cu filiala T&D, precum principiul descentralizării operaționale a grupului, responsabilitatea exclusivă a filialelor pentru stabilirea politicii comerciale și faptul că, dată fiind structura grupului, ea se afla în imposibilitatea structurală de a controla politica comercială a filialei sale T&D. În această privință, reclamanta a prezentat informații detaliate privind funcționarea grupului.

104 Prin urmare, argumentele invocate de reclamantă nu pot fi considerate în ansamblul lor ca fiind în mod vădit nerelevante, nesemnificative sau în mod clar secundare.

105 Pe de altă parte, Comisia nu poate susține cu succes că nu avea obligația să răspundă la argumentele invocate de reclamantă pentru motivul că sarcina probei îi revenea acesteia din urmă și că, în consecință, Comisia nu avea obligația de a prezenta o motivare mai detaliată, întrucât reclamanta nu invocase elemente care să răstoarne prezumția.

106 Astfel, în acest context, trebuie făcută o distincție între normele privind sarcina probei, pe de o parte, și obligația de motivare, pe de altă parte. Ca normă privind sarcina probei, prezumția de capital se referă la problema de a ști ce fapte trebuie să stabilească Comisia pentru a demonstra că o societate-mamă și o filială constituie o unitate economică și, prin urmare, o întreprindere în sensul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE. În schimb, obligația de motivare, care este o obligație de natură formală, presupune că raționamentul pe care Comisia își întemeiază concluziile trebuie să figureze în mod clar și neechivoc în decizia atacată, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile măsurii luate, iar instanței competente să își exercite controlul (a se vedea jurisprudența menționată la punctul 29 de mai sus). Astfel, chiar în cazul în care Comisia apreciază că elementele avansate de societatea-mamă nu sunt suficiente pentru a răsturna prezumția influenței acesteia asupra comportamentului filialei sale pe piață, Comisia are în continuare obligația de a prezenta motivele privind aceste elemente, în măsura în care nu este vorba doar despre elemente în mod vădit nerelevante sau nesemnificative. În această privință, obligația sa de motivare reiese din

caracterul refragabil al prezumției în cauză (Hotărârea L'Air liquide/Comisia, punctul 102 de mai sus, EU:T:2011:275, punctele 71-75, și Hotărârea Edison/Comisia, punctul 102 de mai sus, EU:T:2011:281, punctele 76 și 77).

107 În consecință, Comisia avea obligația de a prezenta în decizia atacată motivele pentru care aprecia că, în pofida argumentelor avansate de reclamantă, nu se demonstrase autonomia comportamentului filialei sale pe piață.

108 Având în vedere ceea ce precedă, este necesar să se constate că Comisia a încălcat obligația de motivare prevăzută în titlul articolului 253 CE prin faptul că nu a prezentat în mod suficient motivele pentru care argumentele avansate de reclamantă nu fuseseră suficiente pentru a răsturna prezumția influenței decisive a acesteia asupra comportamentului filialei sale T&D pe piață.

Cu privire la consecințele încălcării obligației de motivare

109 Comisia susține că, în orice caz, având în vedere că, în speță, ea ar fi fost în drept să constate că prezumția de capital nu fusese răsturnată, încălcarea obligației de motivare nu ar trebui să determine anularea deciziei atacate. În cursul procesului, Comisia a prezentat motivele pentru care, în opinia sa, argumentele avansate de reclamantă trebuiau respinse.

110 În acest context, în primul rând, trebuie amintit că, în principiu, motivarea trebuie să fie comunicată părții interesate în același timp cu decizia cauzatoare de prejudiciu. Lipsa motivării nu poate fi remediată, așadar, prin faptul că persoana interesată află care este motivarea deciziei pe parcursul procesului (Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, punctul 30 de mai sus, EU:C:2005:408, punctul 463, Hotărârea din 12 septembrie 2007, González y Díez/Comisia, T-25/04, Rep., EU:T:2007:257, punctul 220; a se vedea jurisprudența menționată la punctul 77 de mai sus).

111 În consecință, motivarea prezentată de Comisie în cursul procesului nu poate fi luată în considerare pentru a aprecia problema încălcării obligației sale de motivare.

112 În al doilea rând, Comisia nu poate invoca jurisprudența potrivit căreia competența de fond recunoscută Tribunalului în materie de amenzi poate justifica prezentarea și luarea în considerare a unor informații complementare a căror menționare în decizie nu este impusă ca atare în temeiul obligației de motivare (Hotărârea SCA Holding/Comisia, punctul 62 de mai sus, EU:C:2000:633, punctele 54 și 55). Astfel, imputarea în sarcina reclamantei a comportamentului ilicit al filialei sale T&D ridică problema existenței unei unități economice între cea dintâi și cea de a doua și, în definitiv, problema participării reclamantei la încălcarea sancționată prin decizia atacată. Această problemă ține de controlul legalității deciziei menționate, iar nu de aprecierea caracterului adecvat al cuantumului amenzii aplicate reclamantei. Or, Tribunalul dispune de o competență de fond numai în privința acestei din urmă probleme (Hotărârea SCA Holding/Comisia, punctul 62 de mai sus, EU:C:2000:633, punctele 54 și 55).

113 În al treilea rând, Comisia face trimitere la o jurisprudență potrivit căreia lipsa motivării nu conduce la anularea unei decizii atacate în cazul în care anularea deciziei nu ar putea decât să determine adoptarea unei decizii noi identice pe fond cu decizia anulată.

114 În acest context, Comisia nu se poate prevala în mod valabil de Hotărârea Tribunalului din 13 decembrie 2006, FNCBV și alții/Comisia (T-217/03 și T-245/03, Rec., EU:T:2006:391, punctele 362-363), în care Tribunalul a constatat o încălcare a obligației de motivare săvârșită de aceasta în cadrul stabilirii amenzilor impuse pentru încălcarea articolului 81 alineatul (1) CE, precizând în același timp că, întrucât se impunea confirmarea pe fond a soluției reținute de această instituție, încălcarea respectivă nu antrena nici anularea deciziei atacate, nici modificarea cuantumului amenzilor.

115 Astfel, această din urmă apreciere, care se înscrie în cadrul exercitării competenței de fond de care dispune Tribunalul în materie de sancțiuni pecuniare, nu poate fi transpusă în speță, în ceea ce privește controlul legalității deciziei atacate, în măsura în care Comisia a reținut în aceasta răspunderea reclamantei pentru încălcarea în cauză (a se vedea punctul 112 de mai sus, Hotărârea Edison/Comisia, punctul 102 de mai sus, EU:T:2011:281, punctele 91-93).

116 Pe de altă parte, Comisia nu se poate baza pe jurisprudența potrivit căreia o parte reclamantă nu ar avea niciun interes legitim să invoce o încălcare a obligației de motivare într-un caz în care este deja sigur că, în urma anulării deciziei atacate, va trebui adoptată o decizie identică (Hotărârea din 29 septembrie 1976, Morello/Comisia, 9/76, Rec., EU:C:1976:129, punctul 11, și Hotărârea din 20 mai 1987, Souna/Comisia, 432/85, Rec., EU:C:1987:236, punctul 20, Hotărârea din 9 octombrie 1992, De Persio/Comisia, T-50/91, Rec., EU:T:1992:104, punctele 10 și 24, și Hotărârea din 3 decembrie 2003, Audi/OAPI (TDI), T-16/02, Rec., EU:T:2003:327, punctele 97 și 98).

117 În speță, Comisia nu a motivat suficient raționamentul potrivit căruia argumentele avansate de reclamantă nu erau susceptibile să demonstreze că filiala sa T&D își stabilea comportamentul pe piață în mod autonom. Această problemă trebuie analizată luând în considerare orice element cu privire la legăturile organizatorice, economice și juridice dintre reclamantă și filiala sa T&D. Este vorba, așadar, de o analiză complexă, al cărei rezultat nu poate fi anticipat. În lipsa unei asemenea analize, nu se poate prezuma că este deja sigur că se va adopta o decizie identică. Pe de altă parte, a admite că, într-o astfel de situație, Tribunalul trebuie să analizeze explicațiile prezentate de Comisie pentru prima dată în cursul procesului ar contraveni în mod direct jurisprudenței citate la punctele 73-75 de mai sus.

118 Prin urmare, în speță, contrar celor susținute de Comisie, lipsa motivării determină anularea deciziei atacate.

119 În consecință, decizia atacată trebuie anulată fără să fie necesar ca Tribunalul să se pronunțe cu privire la al doilea aspect al primului motiv, cu privire la al treilea aspect al celui de al doilea motiv și cu privire la al treilea motiv.

Cu privire la cheltuielile de judecată

120 Potrivit articolului 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. În ceea ce privește solicitarea reclamantei privind anularea deciziei atacate, Comisia a căzut în pretenții, iar reclamanta a formulat o cerere în acest sens.

121 În ceea ce privește cererea de anulare a scrisorii contabilului din 10 decembrie 2009, trebuie amintit că Tribunalul a decis că nu mai este necesar să se pronunțe asupra fondului acestei cereri și că amână pronunțarea cu privire la cheltuielile de judecată (punctul 16 de mai sus). În temeiul articolului 87 alineatul (6) din Regulamentul de procedură, cheltuielile de judecată rămân la aprecierea Tribunalului în cazul în care acesta nu se pronunță asupra fondului cauzei. Tribunalul apreciază că este echitabil ca, în speță, Comisia să suporte și cheltuielile de judecată legate de cererea de anulare a scrisorii contabilului.

122 Prin urmare, se impune obligarea Comisiei la plata tuturor cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a treia)

declară și hotărăște:

1) **Anulează Decizia C(2009) 7601 final a Comisiei din 7 octombrie 2009 privind o procedură de aplicare a articolului 81 CE și a articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39.129 – Transformatoare), în măsura în care privește Alstom.**

2) **Obligă Comisia Europeană la plata cheltuielilor de judecată.**

Czúcz Labucka Gratsias

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 27 noiembrie 2014.

Semnături